

PESEURT STÊR GANT
AN DESKIÑ BREZHONEG
EVIT LISEIDI DIWAN ?

GRIMAULT GILDAS | UNIVERSITÉ DE RENNES 2 | CREAD & CELTIC-
BLM

DIGORADUR

- Ar soubidigezh : doare efedusañ a-fed barregezh yezh,
- Soubidigezh : « *yezh vuhez ha yezh kelenn ar skolajoù ha lise eo ar brezhoneg* » (diwan.bzh)
- Reolennaoueg : « *liseidi, evel an holl dud, o deus da implij ar brezhoneg etrezo atav ha bepred, e pep lec'h* »,
- Liseidi-adezed : « *ret eo anzav n'eus ket kalz al liseidi a nac'hfe ne vez ket komzet kalz a vrezhoneg el lise* »

PROBLÉMATIQUE

Penaos tremen eus un divyezhegezh skol da vrezhoneger ?

Penaos tremen eus an deskiñ d'ar perc'hennañ ?

METODOLOGIEZH

Daou enklask e Lise Diwan Karaez

METODOLOGIEZH

1. Un enklask kalitativel (eskemmoù dre gomz)

- Evel kelenner e lise Diwan,
- Gant ar *strollad brezhonekaat*,
- Kelennerien·ezed, kasourien·ezed ha liseidi·adezed,
- A-youl-vat

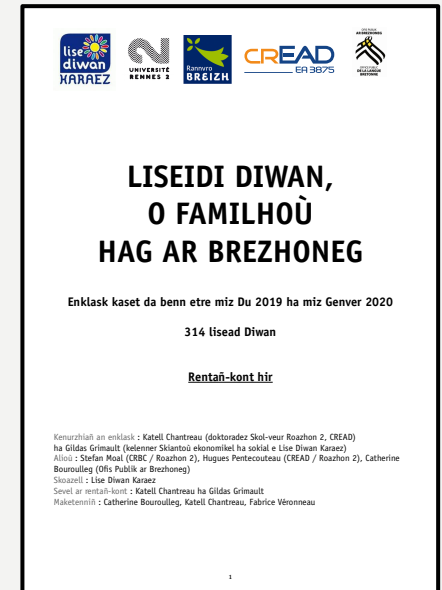
METODOLOGIEZH

2. Un enklask kantitativel

(gant sifroù !)

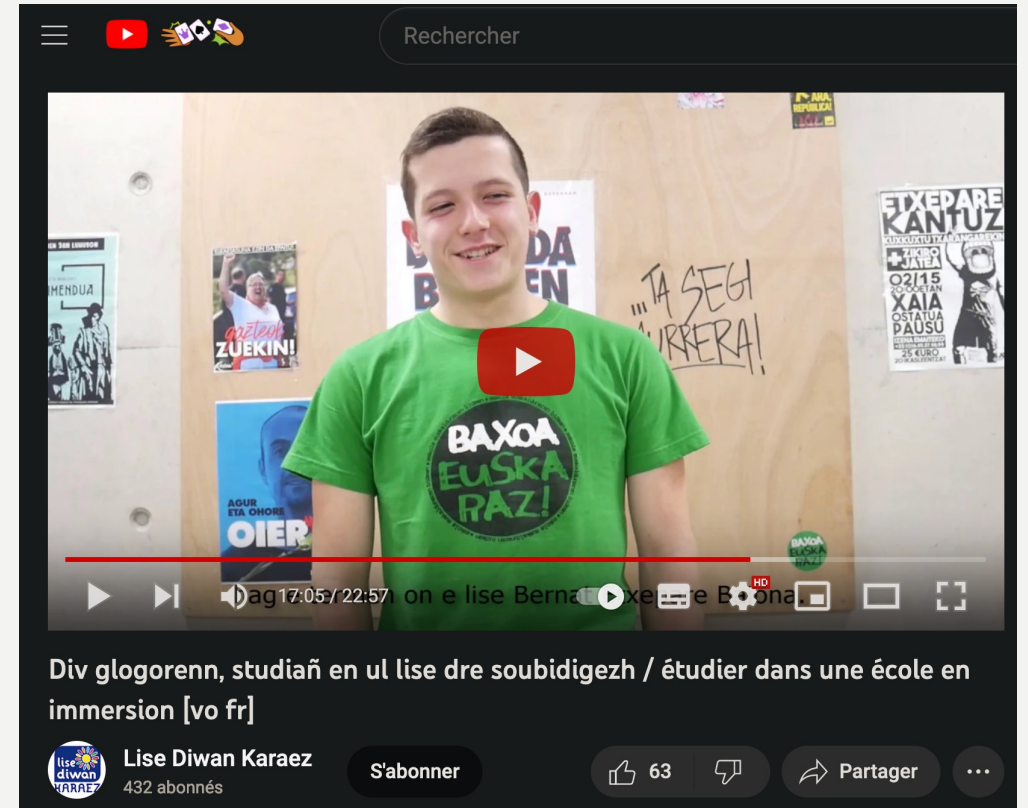
(Chantreau, Grimault, 2020)

- Goulennaoueg (goulennoù lieschoaz)
- Plas ar brezhoneg er familh
& keñver al liseidi ouzh ar yezh
- 314 respont war 315 lisead-ez

METODOLOGIEZH

- rentaoù-kont emvodoù etre 2016 ha 2020,
- perzh e kolok *Institut Supérieur des Langues de la République Française*, e Kemper, e 2018,
- film sevenet gant liseidi-adezed « Div glogorenn » (2019)

STEFUÑÑV

1. strategiezhioù desavadurel ar skipailhoù,

2. keñver al liseidi ouzh ar brezhoneg,

3. perak deskiñ brezhoneg ?

4. sevel ur stêr hiniennel

STRATEGIEZHIOÙ DESAVADUREL

trañsgresiñ / kastizañ :

- rebechiñ : « *E brezhoneg, mar plij* »,
- punijañ (ral a-walc'h) (Gueguen, 2006 ; Morvan, 2017),
- gourc'hemennaouiñ : « *E Kemper e oa kaset d'ar preti ar re a gomze ar muiañ brezhoneg* » Katarina

STRATEGIEZHIOÙ DESAVADUREL

mont pelloc'h eget trañsgresiñ / kastizañ

- « *Ar pezh a zo start eo nompas bezañ diseblant hep lakaat gwask kennebeut* »
- « *machine à créer* » (Chauffin, 2015)

poell a-blom (*up/bottom*)

STRATEGIEZHIOÙ DESAVADUREL

- **Anomiezh** (Merton, 1965) : pal ar soubidigezh hep kaout ar binviji evit lakaat anezhi e-plas.
- Kelennerien lakaet diaes, santimant c'hwitañ, « *un degré important de culpabilisation* » (Comiti, 2007)
- Ouzhpenn-se ez a pelloc'h eget kleuzioù lise Diwan.
- Saveteiñ ar brezhoneg eus ar marv eo ar pal !

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

Tomm o c'halon ouzh ar brezhoneg

- 79 % diouto a zo tomm tre pe tomm a-walc'h
(Chantreau, Grimault, 2020)
- 14/314 na ra forzh + 0 skuizh gant ar bzhg *pe* a-enep
- 24 % stourm kalz pe kalzik evit ar brezhoneg

Un afer live ?

- 71 % diouto a gav mat pe mat a-walc'h o live,
- Identelezh sokial kreñv (Dołowy-Rybinska, 2016)

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

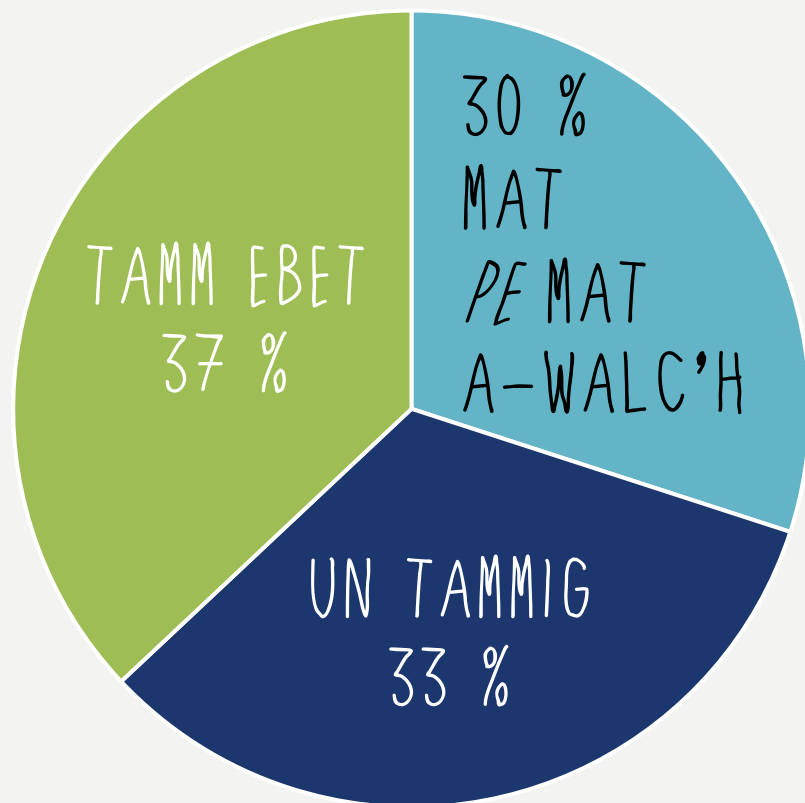
Implij sokial ar yezh treut

- 8 % mediaoù ; 10 % kanañ ; 1 % levrioù/kazetennoù
- 12/314 lisead-ez gant o breuder/c'hoarezed
- 20 % gant un vamm-gozh/tad-kozh (pe muioc'h)

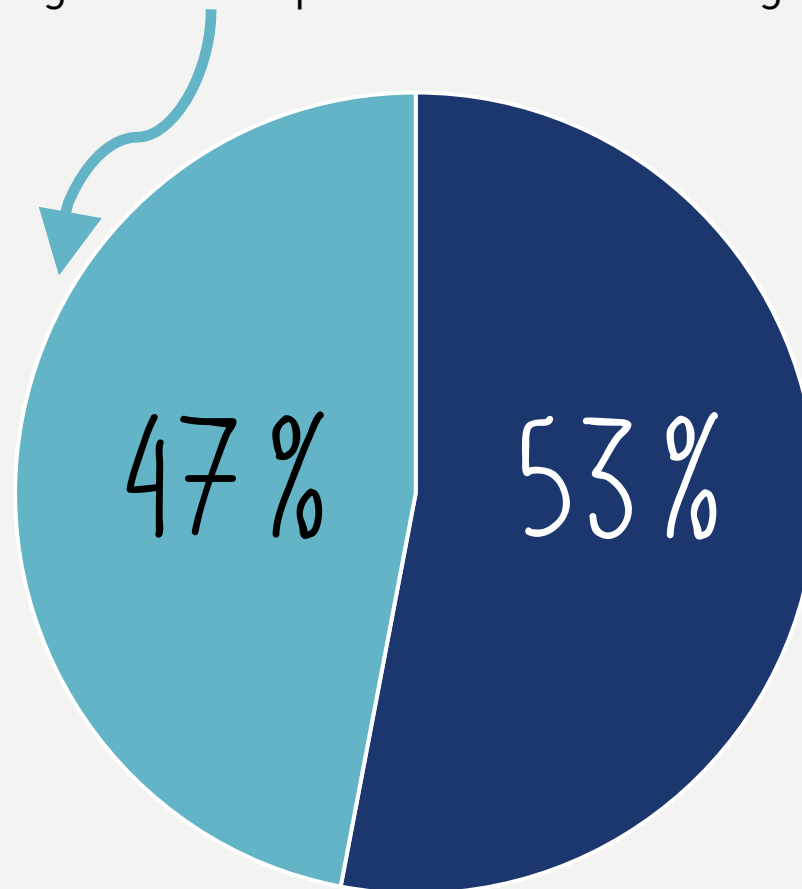
Ha pa oar brezhoneg o c'herent ...

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

Live brezhoneg ar gerent
hervez o bugale

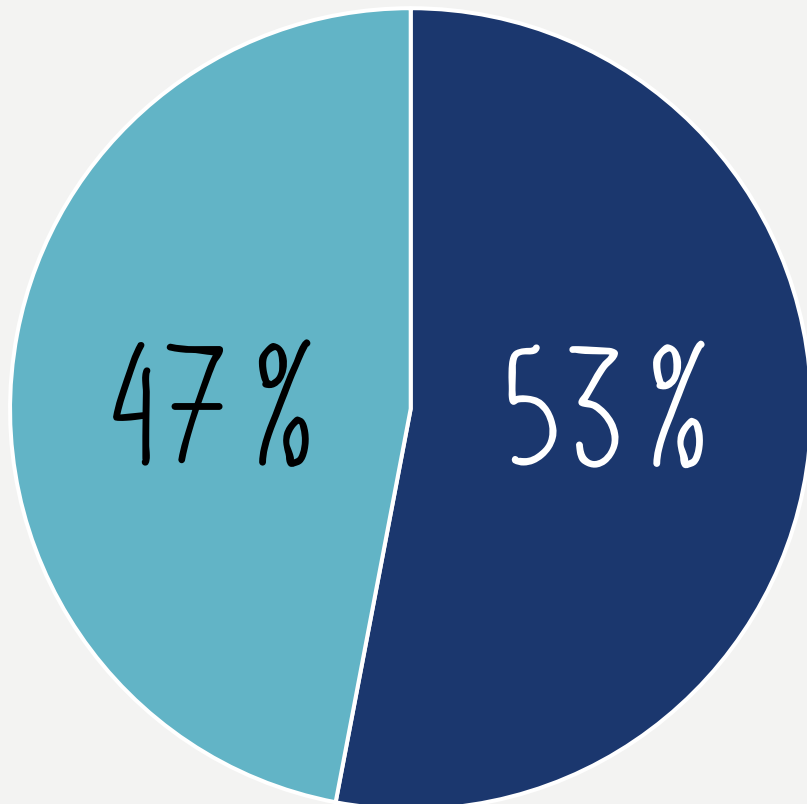

Lodenn eus al liseidi
gant un tad pe ur vamm brezhoneger-ez

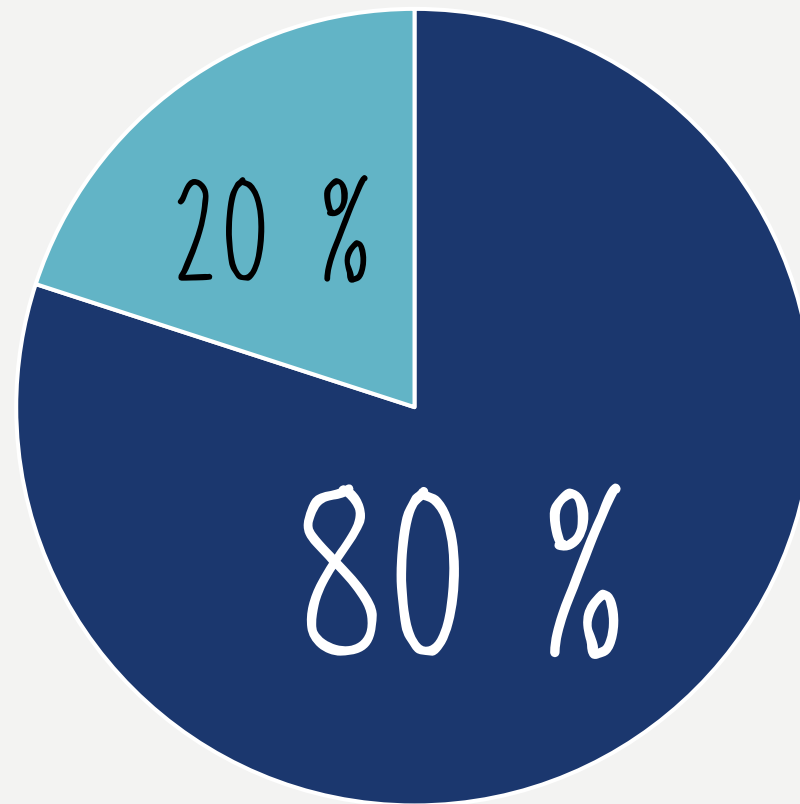

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

Lodenn eus al liseidi
gant un tad pe ur vamm brezhoneger-ez

Lodenn eus al liseidi
desavet e brezhoneg

Diforc'h etre anavezout ar yezh ha komz anezhi

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

- « *Ma zad en deus lakaet ac'hanon e Diwan peogwir en doa poan gant ar yezhoù. Ma mamm he doa kavet e-keñver ma fersonelezh e oa Diwan un aergelc'h a vefe mat evidon.* » (Chan)
- Diwan, 1988 : arguzerezh skiantopedagogel war efedoù pozitivel an divyezhegezh (Colloque sur le bilinguisme),

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

Xaxi & Ximun (*Div glogorenn*, 2019)

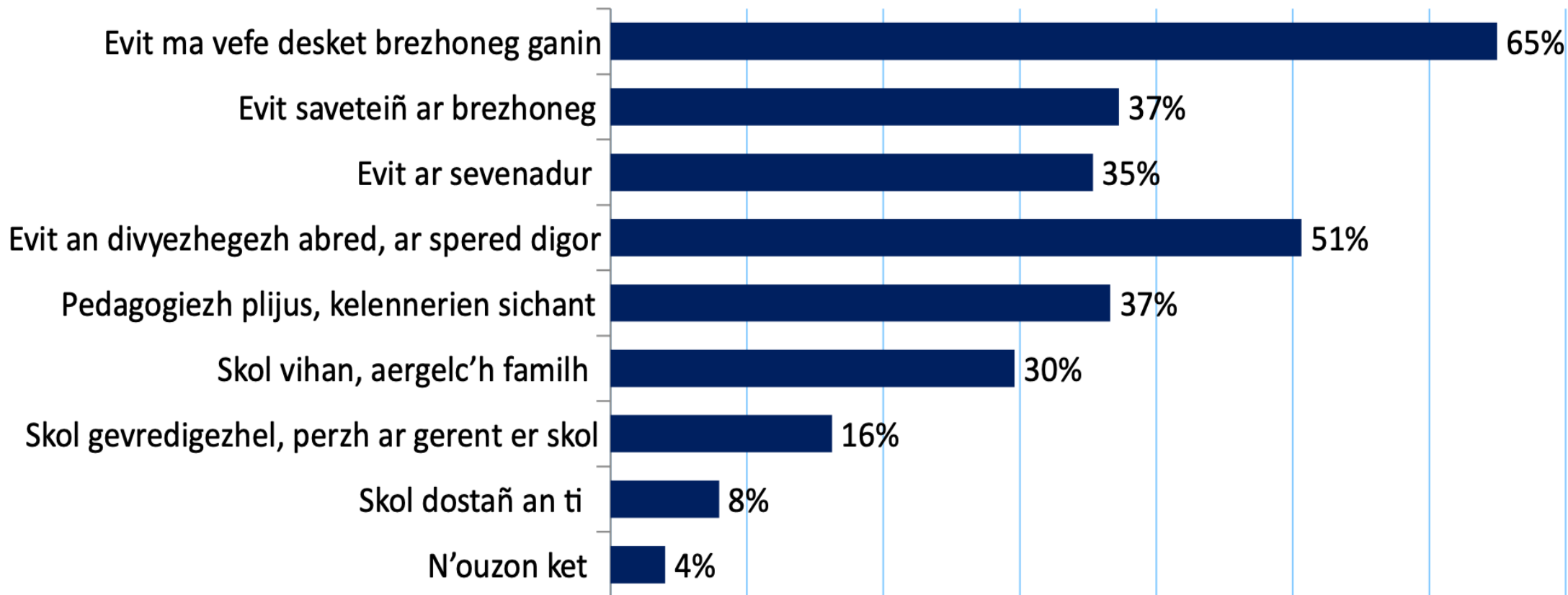
SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

Liseidi-adezed tapet etre :

- c'hoant tud deut e Diwan (soubidigezh)
- c'hoant ar gerent (liesseurt)

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

D'az soñj, peseurt abegoù pennañ o deus broudet da dud da gas ac'hanout d'ur skol vrezhonek ?

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

- « *For many years we are told that we are responsible and that's what I am afraid of. I worried about this for years. **I blamed myself strongly for this.** But I think that today ... yes, I feel responsible in a way* » (Dołowy-Rybinska, 2016)
- Ur santimant kablusted gant al liseidi-adezed ivez.
- komz galleg : « *contaminer* », « *sentiment de culpabilité* », « *déraper* »... (div glogorenn, 2019)

SANTIMANT AL LISEIDI OUZH AR YEZH

Komz galleg (*Div glogorenn*, 2019)

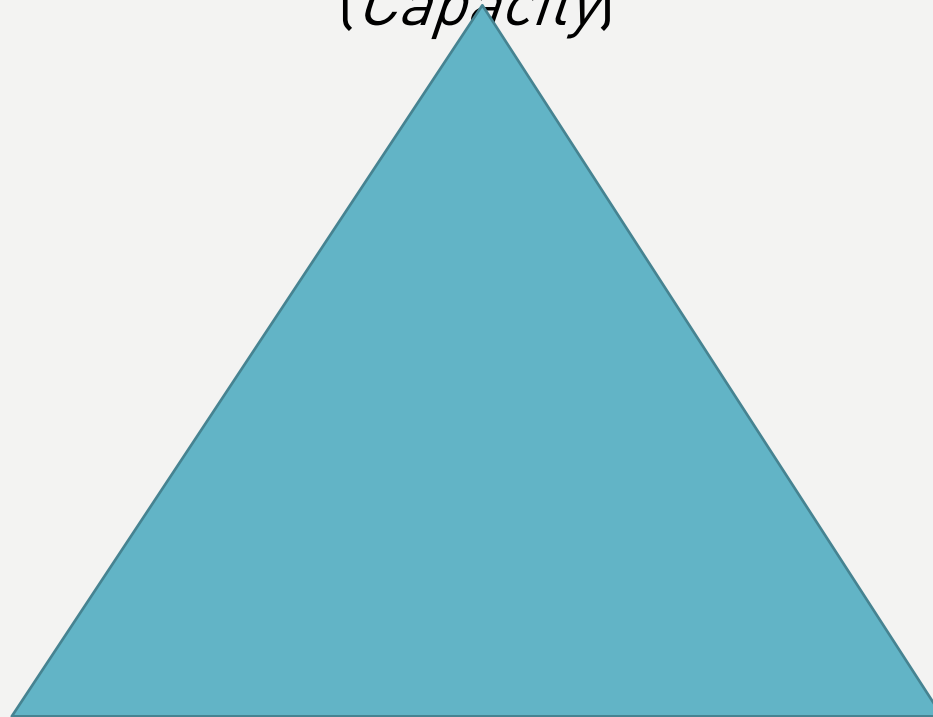
PERAK DESKIÑ BREZHONEG ?

Tri c'hondision evit komz ur yezh vinorelaet (Grin, 2003)

Barregezhioù
da implijout anezhi
(*Capacity*)

Digarezhioù
evit komz anezhi
(*Opportunity*)

C'hoant
da gomz ar yezh
(*Desire*)

PERAK DESKIÑ BREZHONEG ?

- mikrotrottoir savet gant ar Conseil Régional des Jeunes (2020)

PERAK DESKIÑ BREZHONEG ?

- mikrotrottoir : *hendadoù, tud-kuñv, amzer dremenet, sevenadur breizh, toponomiezh...*
- pell eus sujedoù a dedenn ar grennarded,
- marmousaat prezeg Diwan

PERAK DESKIÑ BREZHONEG ?

« On a longtemps tenu un discours assez dramatique sur la situation. Celui d'une langue millénaire, la plus ancienne d'Europe, en train de disparaître. Et le fait de sauver une langue est peut-être une charge trop lourde à porter pour les adultes. Une charge que ne pourront pas supporter les enfants ou les jeunes » (Aire, 2017)

PERAK DESKIÑ BREZHONEG ?

- Ar yezh zo lakaaet tu ar redi

« plaset ar brezhoneg e tu ar rebech, langajiñ.

Ar santimant ober ur fazi o komz galleg » (Ivona)

- Ur forsadenn a-araok ur choazh

- *« Ar fed rediañ en deus tennet ar fed soñjal » (Ewen)*

PERAK DESKIÑ BREZHONEG ?

« Les Gallois ont résolu le problème pour les enfants de 3 à 15 ans, après cette limite d'âge, les choses sont complètement différentes. Vous ne pouvez rien faire. »

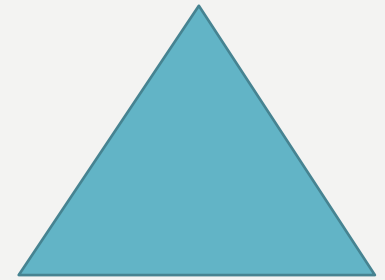
[Jones, 1998]

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

- krennoad : sokializadurioù all, sevel un identelezh hiniennel...
- e Kanada (Tarone, Swain, 1995), e Galisia (Garabato, Gosende, 2007), en Euskadi (Joly, 2007 ; Luna, 2014)...
- N'eo ket un nemedenn :
ar pezh a vez merzhet e Diwan a vez merzhet e lec'hioù all
- « *un élève immergé remonte toujours à la surface* »

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

- **Penaos tremen eus un implij rediet d'un implij choazet ?**

- *hipotezenn* : adlakaat ar c'hoant e kreizig-kreiz,
- Met ar c'hoant ne vez ket kelennet !
- Met ar brezhoneg a vez desket er skol !

- « *Être responsable de son désir* » eme Lacan
da lâret eo bezañ kat d'ober choazioù evel tud deut.

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

Ar strollad *brezhonekaat*, kavout h/e c'hoant

- anavezout an implij el lise

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

- Yezh intim :

« Pa vez strolladoù bihan e vez graet e brezhoneg, pa vez ur strollad brasoc'h ez omp e galleg. »

- Yezh furmel etre liseidi :

« Komzet 'vez brezhoneg pa ne vez ket anavezet an dud, pa vez komzet d'un den eus ur rann all, pe evit goulenn traoù er self p'emaomp o tebriñ. »

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

Ar strollad *brezhonekaat*, kavout h/e c'hoant

- anavezout an implij el lise

→ kreñvaat ar pleustrou,

- perak on enskrivet en ur skol vrezhonek ?

→ un istor familh

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

Yezh ar garantez :

« « Ma zud zo en em anavezet dre ar brezhoneg en ur fest e Bro-Leon. Ma zad a oa o teskiñ brezhoneg d'ar marese goude bezañ dizoloet Skol Diwan Montroulez. Ha ma mamm a oa brezhonegerez a-vihanik, kwa, he zud ne gomzent ket brezhoneg outi met klevout a rae brezhoneg atav, neuze e oa gouest da gompren pep tra. » Bleunvenn

« Goude ma zud o doa kejet ha poell e oa evidon-me dont da Ziwan » Gaid

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

Ar strollad *brezhonekaat*, kavout h/e c'hoant

- anavezout an implij el lise
 - kreñvaat ar pleustroù,
- perak on enskrivet en ur skol vrezhonek ?
 - un istor familh
- peseurt plijadur o komz brezhoneg ?
 - e-maez ar skol

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

« Pouez-mouezh Groe a oa gantañ. Estregetañ n'oa nemet un den o komz brezhoneg e Groe. Ur wech kentañ eñ da welet ur plac'h ken yaouank o komz brezhoneg. Hag en deus savet goulennoù ouzhin. Komzet hon eus e-pad un eurvezh. Ma mignoned tro-dro din n'oant ket holl eus Breizh, o doa goulennet diganin : "met e-pad un eurvezh az peus komzet brezhoneg ? Komz a rez brezhoneg evel ma komzez galleg ganeomp." Int a oa bamet ivez. Ar paotr en deus pedet ac'hanon er gêr. » Gaid

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

- Ar goulennoù-se n'int ket rekipeoù, nag ar goulennoù mat da sevel met an hentad preder heuliet gant hor strollad.
- Paradoks : ne vo ket brezhonekaet o kendrec'hiñ ar re n'o deus ket c'hoant da gomz... met o souten ar re o deus ar c'hoant-se.

KAVOUT UR STÊR HINIENNEL

- Larvol, en e gounskrid tro-dro d'ar c'hentañ derez :
« (...) *il est important de traiter explicitement du sens de leur apprentissage du breton et donc de l'expression volontaire en langue bretonne.* » (2014)
- Komz e brezhoneg... ha komz eus ar brezhoneg
- N'eo ket naturel !

KLOZADUR

- Diskar ar skol evit termeniñ dazont an dud,
- Pep hini a sav h/e dazont
- « *le produit d'une histoire dont il cherche à devenir le sujet* » (Gaulejac, 1999)
- Pas h/e unan... met oc'h eskemm

KLOZADUR

Redi ar soubidigezh :

- kelennerien-ezed lakaet diaes,
- liseidi-adezed gant ur santimant kablusted,
- *virtual position* (Turnbull, Dailey-O'Cain, 2009)
- ar yezh a-vihanik ne c'hall ket bezañ un arabad

KLOZADUR

- « *Evidon-me n'eo ket ar pal ober 100% [e brezhoneg]* »

Katarina

- « *Arabat lâret brezhoneg, brezhoneg, brezhoneg, normal eo komz galleg a-wechoù peogwir eo evit lod brasañ ac'hanomp hon yezh-vamm, ne c'hallomp ket cheñch an dra-se. Pouezus-kenañ eo ar brezhoneg, met ar galleg ivez. Ne gavan ket fall komz galleg... ha ne gomzomp ket galleg gant ar gasourien, pe ar gelennerien... met a-wechoù e komzomp galleg kenetrezomp* » Ivona

KLOZADUR

- ... met implij ar yezh-vamm ne c'hall ket bezañ boutinekaet kennebeut
- « *ar gudenn eo ma chom ar gelennerien vut n'ez a ket en-dro, ma vez rebechet deomp pe e vezomp kastizet n'ez a ket en-dro kennebeut.* »

KLOZADUR

Ekhi (*Div glogorenn*, 2019)

KLOZADUR

- Ar soubidigezh ne c'hall ket bezañ ur reolenn,
- Nemet ur c'hinnig graet
d'ar skolidi ha d'ar gelennerien,
- Evit ma vefe eskemmet, breutaet, difennet...
met ivez ijinet hag adijinet bep taol gant pep hini.

- Ar brezhoneg ne c'hall ket bezañ un danvez kelenn
hepken, met ur c'hinnig da eskemm

LEVRENNADUREZH

- Chantreau, K., & Grimault, G. (2020). *Enklask Liseidi Diwan, o familhou hag ar brezhoneg*, Ofis ar brezhoneg, p. 41
- Dołowy-Rybińska, N. (2016). Language Attitudes and Community Engagement : Diwan–The Breton Immersion High School Through the Eyes of Its Pupils. *Journal of Language, Identity & Education*, 15, 280-292.
- Grimault, G. (2020). *Petra a lak al liseidi da vont e brezhoneg er skol dre soubidigezh ? Diwar skouer lise Diwan*. Kounskrid Master. Skol-veur Roazhon 2.
- Grimault, G. & Pentecouteau, H. (à paraître). *Les lycéen.ne.s de Diwan et la langue bretonne. Héritage, transmission et construction de soi*, PUR
- Jones, B. (1993). *Language regained*. Gomer.
- Larvol, G. (2014). *Pourquoi parles-tu breton ? Le sens de l'expression en langue bretonne chez les enseignants des filières bilingues et son approche explicite en classe*, Mémoire de master en Breton & Celtiques, Rennes.